

Overweging Pinksteren 20 mei 2018

Geest van waarheid

Lezingen: Genesis 11, 1-9; Handelingen 2, 1-11; Johannes 14, 8-17.

Aan het eind van ons gedeelte van het evangelie belooft Jezus aan zijn leerlingen de Geest van de waarheid. Hij doet dat in de toespraak die Hij aan tafel houdt op de laatste avond van zijn leven. De volgende dag komt het woord waarheid terug in zijn gesprek met de prefect van Judea Pontius Pilatus. Jezus zegt daar dat Hij gekomen is om te getuigen van de Waarheid en dat ieder die uit de Waarheid is luistert naar zijn stem. Hierop spreekt Pilatus de overbekende woorden 'Wat is waarheid'.

Als Romeins politicus weet Pilatus dat waarheid vele gezichten heeft en dat het in deze politieke kwestie rond Jezus niet om waarheid gaat, wat die dan ook is, maar om belangen.

We weten dat ook in onze wereld feitelijke waarheid en politieke waarheid niet altijd parallel lopen. We hebben een nieuw arsenaal aan begrippen erbij gekregen als het gaat om waarheid: zoals framing, verschillende percepties van de feiten, verbreding van de feiten is ook een hele mooie, of iets fake nieuws noemen. Van een tijdje geleden kennen we het fotoshoppen, hetgeen we al lang niet meer gebruiken omdat er zoveel gefotoshopt wordt. Wel kennen we het oppoetsen van de waarheid in de wijze waarop mensen zich presenteren op social media. Waarheid is op veel terreinen een vluchtig begrip geworden. Vastheid en betrouwbaarheid worden schaarser.

Bij Johannes staan de Waarheid en de wereld op gespannen voet. Misschien niet zozeer doordat de waarheid geweld wordt aangedaan, hoewel dat met betrekking tot Jezus natuurlijk wel het geval is, en wel op verschillende niveaus van waarheid. Jezus legt namelijk niet alleen onrecht bloot, maar is ook zelf waarheid. De spanning tussen de wereld en de waarheid is bij Johannes intrinsiek verbonden met zijn opvatting van wat waar is en wat de wereld is.

Dat lijkt nogal moeilijk, maar het staat dichterbij ons dan we denken. De wereld staat voor hem gelijk aan godsverduistering en aan veranderlijkheid. Dat kan eenvoudigweg geen plaats van waarheid zijn. Waarheid is naar zijn idee wat eeuwig is en vaststaat. Waarheid staat in de hemel vast. God die onveranderlijk is, is waarheid. Het is zelfs de vraag of de wereld bij Johannes zelfs wel zijnskwaliteit bezit. Aangezien in het Platoonse denken alleen wat onveranderlijk is zijnskwaliteit heeft. De rest bestaat alleen maar in voorlopigheid. Daarbij is zijn een categorie van vastheid en bestendigheid. In de Griekse tekst is waarheid de vertaling van oudtestamentische begrippen als waarheid, vastheid, trouw en betrouwbaarheid.

Wanneer Johannes Jezus en Pilatus in gesprek brengt ontstaat er een begripsverwarring tussen beiden over het begrip waarheid. Dit soort gesprekken is het stokpaardje van Johannes. Daarbij verschuiven in het gesprek de betekenissen van een begrip van een materiële naar een spirituele, van een feitelijk verstaan naar een gelovig verstaan. We kennen dit uit het gesprek van Jezus met de Samaritaanse bij de bron waar Hij water vraagt en haar water van kennis en leven geeft. Bij Nicodemus waar het gaat om opnieuw geboren te worden. Bij het broodwonder waar Hij zijn leerlingen opdraagt de mensen te eten te geven. Zijn leerlingen denken dat het om brood gaat, maar het gaat eigenlijk om brood van eeuwig leven. Deze verhalen bieden Johannes de gelegenheid om duidelijk te maken dat hij geestelijke verhalen vertelt voor geestelijke mensen. Verstaanbaar voor wie uit de waarheid zijn. Die in geloof verstaan.

De waarheid waarover gesproken wordt is geen waarheid van feiten. Het is een zijnswaarheid. Zoals God waarheid is, niet door zijn feitelijkheid, maar door zijn wijze van zijn. Hij is trouw, betrouwbaar, eeuwig. Zijn leven is niet van tijd en moment afhankelijk, maar is vast en zeker. De waarheid zoals die in de wereld is, is van tijd en plaats afhankelijk, van standpunt en politiek klimaat. We kunnen er natuurlijk voor kiezen ons in die waarheid van de wereld te definiëren en ons ermee te identificeren. Dan zijn we het ene moment zus en het andere zo. Onze waarheid is dan een jas waarmee je je bekleedt. Waarheid is zoals je verschijnt. Maar dat is niet zoals onze waarheid is

in de ogen van Johannes en van Jezus.

Onze waarheid valt niet samen met onze gestalte, maar met wie we zijn in de ogen van God. Beter gezegd: wie we zijn, zijn we in God, of nog anders gezegd: wanneer we in God zijn, in Christus zijn, zijn we waar ofwel zijn we in waarheid.

Dit geloven en ernaar leven is leven in de Geest van de Waarheid. Dichtbij Christus en dichtbij God. En dat is de inhoud van het gebed van Jezus op de laatste avond van zijn leven. De intieme verbondenheid van Jezus in God, God in Hem en Hij in zijn leerlingen door de Geest. Het is die Geest van liefde, trouw en betrouwbaarheid, scheppingskracht die ons de waarheid omtrent onszelf openbaart.

Vanuit die Geest zien we elkaar, verstaan we elkaar als de mensen die we zijn. In de eucharistie treden we in de waarheid van dat zijnsverbond. Om in de wereld te getuigen van die waarheid en van de wezenlijke verbondenheid tussen God en mensen die ver te zoeken is in de wereld waarin we leven. Of dat nu in de grote mondiale structuren is, in de geopolitiek of op de werkvloer.

De parabel van Babel gaat uit van die verwarring. Het geeft een interpretatie van de feitelijke toestand van onze wereld. En het verhaal wijt die toestand aan het feit dat de inwoners van Babel zich afwenden van het licht, van het Oosten. Misschien ook doordat zij zich op de vlakte ophouden. Maar veel meer doordat zij zich een soort berg, voorkeursplaats van Gods aanwezigheid, bouwen om hun eigen naam te verhogen.

Precies dat is het zondige euvel. Het verhogen van de eigen naam ten koste van andere volken en van God.

We richten bergen van kennis en mogelijkheden op. Winnen er Nobelprijzen mee en putten de aarde uit. We hebben een grote vernietigingskracht die we op andere volken kunnen richten om de eigen naam te verhogen. Maar het ontbreekt ons aan perspectief, aan richting, aan waarheid.

Alles wat we alleen voor onszelf doen gaat ten koste van anderen. Is vergeefs gedaan. Het is niet vruchtbaar. Het brengt de waarheid niet dichterbij, omdat het zonder God gedaan wordt.

Het is alleen maar wanneer we in waarheid de aarde bewonen dat gerechtigheid neerdaalt uit de hemel (zie psalm 85)

De schrijvers van de Schrift hadden intuïtief een scherp beeld van de menselijke mogelijkheden wanneer deze zich verenigen en zich op een gezamenlijk doel richten. Eendracht maakt macht in het kwadraat. Wij zien een veelheid van talen als uitdrukking van de verschillende werelden en systemen die erachter schuil gaan. Wij constateren in onze wereld een toenemende ideologische segregatie waarbij volken en groepen zich opsluiten in het isolement van hun gelijk. Daarbij gaat het niet alleen om godsdienst, sjiïeten tegenover soennieten, islam tegenover andere godsdiensten. Het betreft ook economische ideologieën, staatkundige en culturele.

Ik ben er diep van overtuigd dat iedere mens in beginsel verlangt naar mens-zijn samen met andere mensen. Dat ieder verlangt om begrepen en gewaardeerd te worden. Om vrijuit en in vrede te kunnen leven. Dat geldt zeker voor degenen die in de hoek zitten waar de grootste klappen vallen. De meest kwetsbaren op aarde, de rechtelozen en machtelozen, de op de vlucht gedreven massa's. Het geldt ook voor hen die er de oorzaak van zijn; maar die hopeloos verstrikt zijn geraakt in hun eigen ambities en overtuigingen waardoor zij blind zijn geworden voor de impact van hun handelen. Mensen die hun eigen naam willen vestigen ten koste van de levens van anderen.

We moeten niet ophouden te trachten elkaar te verstaan in ons verlangen naar vervulling, hoe moeilijk dat ook is wanneer de wegen zo ver uiteen liggen. En nog moeilijker wanneer men niet naar de ander wil luisteren. Maar we moeten het volhouden omwille van de toekomst van de aarde. We leven immers alleen maar in vrede wanneer we allen in vrede leven. Amen.

